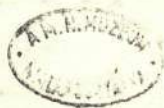

10

SZELLELEM

ÉS

ÉLET

s z e r k e s z t i :

BARTÓK GYÖRGY

4

IMRE LAJOS: A népművelés, mint pedagógiai feladat.

MURÁNYI JÓZSEF dr.: A szintetikus ítéletek és a tapasztalat tárgyasságának problémája.

JANCsó ELEMÉR dr.: Döbrentei Gábor és gr. Széchenyi István.

SZABÓ JÓZSEF: A jogtudomány helye az emberi gondolkodásban.

GARÁZDA PÉTER: Reményik-évforduló.

T. MÉSZÁROS OLGA dr.: Az ember a filozófiai gondolkodás mérlegén.

Elvek — Könyvek — Folyóiratok.

SZELLEM ÉS ÉLET

A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENC JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
PHILOSOPHIAI INTÉZETÉNEK KIADÁSA.

SZERKESZTŐSÉG : KOLOZSVÁR
PHILOSOPHIAI INTÉZET : MAJÁLIS-U. 37.
FELELŐS KIADÓ : MÁLNÁSI BARTÓK GYÖRGY
MEGJELENIK ÉVENTE NÉGYSZER

ELŐFIZETÉSI DÍJ :
EGY ÉVRE 8 P. EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI HALLGATÓKNAK 4 P.
CSEKKSZÁMLA : 11.333
FŐBIZOMÁNYOS : KOLOZSVÁR, MINERVA KÖNYVKERESKEDÉS

E FÜZET MUNKATÁRSAI:

IMRE LAJOS, theol. tanár, Kolozsvár, Ref. teológia.
JANCSÓ ELEMÉR, intézeti tanár, Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet.
MURANYI JÓZSEF, lelkész, Fülöpösdaróc, u. p. Géberjén.
SZABÓ JÓZSEF, e. m. tanár, Budapest, XII., Kléh István u, 3/b. III. e.
TANKÓ BÉLA, e. ny. r. tanár, Debrecen 10.
TASSYNÉ Dr. MESZAROR OLGA, e. tanársegéd, Kolozsvár, Philo-
sophiai Intézet.
ZOLNAI BÉLA, e. ny. r. tanár, Kolozsvár, Kossuth Lajos-u. 6.

A CIMLAPOT TERVEZTE BUDAY GYÖRGY

V. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM. KOLOZSVÁR, 1942. DECEMBER

A népművelés, mint pedagógiai feladat.

A népművelés munkája alapjában véve pedagógiai jellegű s ennél fogva semmi más célnak nem rendelhető alá, mint azt sokan teszik, mikor gazdasági, általános ismeretközlő jellegű munkának fogják fel, vagy propaganda szolgálatába állítják.

Népművelés alatt sokféle irányú munkát értettek, a felőle vallott felfogásokból el kell ismerni, mint ennek a munkának jellemző vonásait, hogy a közoktatás keretein túlmenő munkát jelent, hogy van ismereteket átadó vonása, vizont ennél több, mert a nép nevelésére törekszik, s ebben arra, hogy a népet erőinek kifejtésére, a műveltség kincseiben való elmélyülésre és így önművelésre akarja vezetni.

A népművelés tárgya azonban nemcsak a parasztság, mert a nép közösségébe bele kell számítani mindazokat, akik bármely foglalkozási ágban és bármely helyen, beletartoznak abba a közösségbe, amelyet a magyar élet, gondolkodás, a magyar nép közös értéki, a nyelv, hagyomány, a közös munka és közös múlt alkot. Ezeket az értékeket történeténél és helyzeténél fogva a magyar parasztság őrizte meg legjobban, az igazi népművelésnek tehát a parasztságban megőrzött magyar népi vonásokon kell felépülnie. Ha ezeket elhanyagolja, megszűnik népnevelés lenni s idegen elemek átadásává válik, amelyek a magyar műveltséget eredeti lényegéből kiforgatják.

A műveltség azonban értékfogalom, nem adatok tömege. Vezető elve, amellyel a műveltség anyagát rendezi és értékeli a rendeltetés, vagyis a feladat, amit az ember mint életcél és hivatást kapott. Ennek alapján kell nézni az életet s a világot és ez adja meg az egész élet egységét. Ezt a rendeltetést a nemzeti életben lehet felismerni és elfogadni, ennek elfogadása teszi a népet nemzetté, mutatja meg sajátos hivatását és helyét más nemzetek között s állítja be azok közösségébe. A népi műveltség akkor válik nemzeti műveltséggé, ha a népi élet anyagát ezen szempont alá állítja. A nemzeti hivatástudat szempontja alá állítva kapja meg igazi értékét és jelentőségét a népi műveltség kincse. Ennek megismerésére, megbecsülésére s ez által a nemzeti

hivatás szolgálatára vezetni, ez a népművelés igazi célja. Így a népművelés a lelki kultúráig, a lelkeknek erre a tudatra való felemeléséig hatol el s ebben van igazi értelme.

Azért a népművelés igazán nevelői munka, amelyben a résztvevők nem passzív tárgyak, hanem tevékeny, gondolkodó s a kérdések felett maguk is tudakodó alanyok, s a munka társadalmi munka, amelyben részt kell vennie mindenkinek. Így folyt Erdélyben a népművelés munkája az utóbbi húsz év alatt is.

1. Hogy amit most népművelésnek neveznek, alapjában véve pedagógiai jellegű munka, hogy így kell nézni és így kell végezni, nem mindenki előtt világos. Sőt éppen azt látjuk, hogy ezzel a mukával is, mint sok más hasonló tevékenységgel, gyakran történik meg, hogy igazi céljától megfosztva, igazi jellegétől idegen, lehet, hogy tiszteletreméltó, de rá nézve mégis mellékes célok szolgálatába állítják bele. Mihelyt egy munkából, gondolatból, érdekből jelszó lesz, többet semmi sem akadályozhatja meg, hogy mint jelszót fel ne kapják, tetszés szerint fel ne használják és játékszerré ne tegyék, aminek következménye, hogy az elveszíti a maga igazi valóságát, megüresedik, vagy idegen tartalommal telik meg.

A népművelés munkáját sokszor állították és állítják ma is, pl. gazdasági szempontok egyoldalú szolgálatába. Ma is sokszor találkozunk ama gondolattal, hogy a népművelési munka egyetlen, vagy legfőbb célja, bizonyos gazdasági ismeretek és ezeken alapuló készség átadása azoknak, akiknek erre szükségük van. Mások ezt a munkát úgy képzelik, hogy eszköz legyen egy általános ismeretközlő, már elhalványult, vagy soha meg sem szerzett ismeretanyagot átadó, vagy felújító munka szolgálatában és ezzel az értelmi színvonalát, a világról és az emberi életről táplált ismereteit növelje, vagy alapozza meg azoknak, akik között dolgozik. Gyakori az a felfogás, amely a népművelés munkáját egy propaganda szolgálatába akarja állítani, bármilyen fajú propagandát értsünk is ez alatt, azon gondolat alapján, hogy ennek a munkának feladata beidegezni bizonyos felfogásokat, álláspontokat, módszereket vagy gyakorlatokat a nép életébe, erre használja fel az ismereteket, amelyeket átad és ezzel befolyásolja és kerítse hatalmába a nép gondolkodását és cselekedeteit.

Mindezek és még sok, meg nem említett felfogás azt árulja el, hogy a népművelés munkájának valódi lényege és célja még nem elég világos s hogy ennél fogva ki van téve olyan felhasználásnak is, amely annak a lényegével ellenkezik. Vagyis, ma sok mindent értenek népművelés alatt s hogy a sok ellentétes felfogás össze nem ütközik és harcra

nem kel egymással, csak annak a szerencsés körülménynek tulajdonítható, hogy mindenki nyugodtan használja ezt a kifejezést, anélkül, hogy akár megkérdezné, mit ért alatta a másik, akár megmondaná, mit ért alatta ő maga. Azért van, hogy tulajdonképpen a népművelési elméletekben és munkákban bizonytalanságot látunk, sokféle elgondolást, módszert, kivitelt és eredményt és ezek, mint párhuzamos vonalak futnak egymás mellett. Nyilvánvaló, hogy ennek a munkára is, de azokra is, akik között a munka folyik, a népre is, súlyos következményei vannak, a munkát ingataggá és bizonytalanná teszi, a népet pedig tájékozatlanná afelől, hogy tulajdonképpen mit is akarnak vele ezek a változatos tevékenységek. Ha végigtekintünk azokon a kifejezéseken és neveken, amelyekkel ezt a munkát illették azóta, amióta nálunk róla szó van, látjuk, milyen különböző felfogások uralkodnak felőle.

Az egyik kifejezés, amit vele kapcsolatban használnak, a „ *felnőttek oktatása* “ volt. Így nevezte az egyik legelső törvényjavaslat, amelyet róla benyújtottak. Ez alatt nyilvánvalóan az a gondolat rejlik, hogy az oktatás munkáját nemcsak a gyermekekre kell kiterjeszteni, hanem részesíteni kell ebben a felnőtteket is, azokat, akik ennek áldásai-ban vagy nem is részesülhettek, vagy ha részesültek is, szükségük van arra, hogy ezek az áldások továbbra is kiterjesztessenek rájuk. Ez a felfogás úgy nézi a dolgot, hogy mindenkinek van szüksége egy bizonyos ismeret-anyagra, amelyet meg kell szereznie s aminek megszerzésébe támogatást igényel. Ezzel az ismeretanyaggal szemben azok, akiknek ezt átadják, teljesen szenvedőlegesen, azt befogadják, elsajátítják olyan módon, ahogy annak átadása történik.

Már közelebb lép a mai elgondoláshoz az, amikor „ *iskolán kívüli népoktatásról* “ beszéltek. Ebben a felfogásban a népoktatás két oldalát különböztetik meg. Van egy népoktatás, amely az iskolában folyik és ezen kívül szükség van a népnek iskolai ismereteken kívüli, anyagában és módszerében attól eltérő oktatásra. Itt ismét az oktatás lép előtérbe, tehát a hallgatókat ismét úgy nézzük, mint tárgyakat, akiknek az oktatásban számukra adott anyagot el kell fogadniok és magukévá kell tenniök. Mégis, mikor ez az elnevezés a népoktatásról beszél, már tovább megy egy lépéssel, mert a népből keresi azokat, akikre ez a munka ki kell, hogy terjedjen.

Mikor erre a munkára, amit most népművelés néven ismerünk, a „ *népnevelés* “ elnevezést alkalmazták, ez a kérdést ismét tovább vitte azzal, hogy az oktatás helyett a nevelésre terjesztette ki a figyelmet. Ez a felfogás nem elégszik meg azzal, hogy egy bizonyos ismereti anyagot átadjon, bizonyos

elfelejtett, vagy eddig meg sem tanult dolgokra megtanítsa a népet, hanem ezt a munkát kiszélesíti és az egész nevelés munkáját akarja érvényesíteni. Ha azonban ezt az elnevezést fogadnánk el, mégis zavarba jutnánk, mert a népnevelés sokkal szélesebb körű és átfogóbb jellegű feladat, mint amit erre a munkára le lehetne foglalni, ámbár bizonyos az is, hogy a népművelési munkának az egész nevelés körébe való beállítása szempontját nem szabad elfelejteni.

Hasonló az eset a „közművelődés“ kifejezéssel is, ami még az előbbinél is átfogóbb és szélesebb munkakör, amelynek a népművelés alatt értett munka csak egyik részét alkotja. Mindazonáltal ez a kifejezés is, amelyet legelőször használtak a munka megjelölésére azzal a gondolattal, hogy a közművelődést általánossá kell tenni és nem szabad azt egyes osztályoktól elzárni, sem csak egy bizonyos életkorra szorítani, világosan rámutat arra, hogy a népművelés gondolatában minden helytelen pártikulárizmustól, egyes osztályok vagy rétegek izolálásától óvakodnunk kell s hogy ezt a munkát be kell állítani egy átfogóbb és nagyobb szempont alá.

Megemlíthetünk még egy kifejezést, amely erre a munkára szintén jelentős, s ez az, amikor nem népművelésről, hanem a „nép művelődéséről“ beszélünk. Ezen munka, amint azt ennek a gondolatnak egyik hirdetője kifejezi, azt jelenti, hogy a népben levő nemes tulajdonságokat, tehetségeket kell kifejteni, harcolni azok ellen, amelyek gyöngeségek és így a nemzeti fennmaradást akadályozzák.

A nemzet főképpen maga a milliókból álló nép, és arra kell törekedni, hogy ez a nép józanul és önként adja magát a helyes gondolkodás uralma alá. Ez a művelődés egyrészt értelmi, vagyis mélyebb és szélesebb körű meglátása annak, ami kívülünk a természetben és önmagunkban történik s amely megismerés a népnél mások utasítása és tanácsa szerint halad ugyan, de ott meg nem áll, hanem arra törekszik, hogy a nép a saját szemével lásson, a maga eszével ítéljen mindazokban, amik megismerése és ítélete tárgyát képezhetik. Ezt az értelmi művelődést kiegészíti az érzelmek művelődése, vagyis azoknak az értékeknek ápolása, amelyek a nép művészetében, régi szokásaiban, életrendjében és egymással való érintkezési formáiban nyernek kifejezést. Aztán ez a művelődés erkölcsi művelődés, az élet feladataihoz szükséges erők kifejítése, önbírálat és a lélek nemesítése. Ki kell terjeszkedni a művelődésnek az emberi élet külső eszközeire is, a lakásra, öltözködésre, majd a másokkal való érintkezési formáira, ennek alapjai már meg vannak a nép lelkében, ezeket az alapokat megtartani, öntudatosítani és tovább fejleszteni a feladata a népművelési munkának. Ezekben a gondolatokban még egy vonást látunk, ami az előbbiekhöz hozzá-

járul és azokat kiegészíti, azt, hogy itt nem egy a népen folytatott lelki tevékenységről van szó, hanem sokkal többről ennél: arról, hogy azok, akikre a munka irányul, saját maguk legyenek képesek saját műveltségüket fejleszteni.

Ha most ezeket, az iskolán kívüli népművelés munkájára vonatkozó különböző meghatározásokat végignézzük, látjuk, milyen sokféle cél és törekvés képezte az erre szolgáló elgondolások tárgyát. Látszik az is, hogyha ezzel a munkával komolyan számolni akarunk, tisztázni kell annak a lényegét és meg kell szabadítani azoktól a mellékes, zavaros, egyoldalú szempontoktól, amelyek hozzá fűződnek. Kétségtelen, hogy az előbb tolmácsolt meghatározások közül mindegyikben van egy olyan szempont, amit nem szabad elhanyagolni. Nem mondhatunk le arról, hogy az *iskolán kívüli* nevelés munkájára szükség van. Az iskola nem tekinthető olyan intézménynek, amely teljes és végleges ismereteket nyújt, s amelyeken kívül meg szabad szünnie az ismeret gyarapítására és fejlesztésére való törekvéseknek. Ez a közoktatási intézményeknek és az intézményes közoktatásnak olyan dogmatikus felfogása volna, amely megszüntetné és a haladásra alkalmatlanná tenné az egész munkát. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a gondolatot sem, hogy ennek a munkának van egy informatív *ismeretközlő* része és vonása, hogy azoknak, akik között a népművelési munka folyik, a világképét tágítani, újabb elemekkel bővíteni kell, hogy meg kell ismertetni őket a tudományos kutatás olyan eredményeivel, amelyekre saját maguktól el nem juthatnak és amely eredmények és elemek nélkülözhetetlen részét képezik annak a kultúrincsnek, amely a nemzeti műveltség alapját képezi. Ugyanakkor el kell ismerni a fontosságát annak a figyelmeztetésnek, hogy az iskolán kívüli népművelés munkája alapjában véve nevelő munka, tehát nemcsak bizonyos ismeretek közlése, hanem bekapcsolás a nemzeti élet egész nagy közösségébe, nemcsak egy érték átadása, hanem annak az egész szellemnek megújítása, amely a nemzeti élet hordozója, amelynek élnie kell mindazokban, akik a nemzet közösségébe beletartoznak. Végül el kell ismerni annak a gondolatnak a fontosságát, hogy a népművelő munka azt, akin ez folyik, nem tekintheti passzívnek, valami alakítható tárgynak, hanem *művelődéssé* akar válni, indítást adva arra, hogy a nép maga fejtse ki a saját erőit, saját maga mélyüljön el és hatoljon le ennek a műveltségnek az ő lelkében és életében rejlő gyökeréig, hogy így önként, öntudatosan és saját erői felszabadulásával haladjon előre.

Ezzel a gondolattal mind egy egy értékes vonást kapunk annak a munkának felfogásához, amit iskolán kívüli népművelésnek nevezünk. Mindezek világosan rámutatnak arra, hogy az iskolán kívüli népművelés munkája alatt hatá-

rozottan és kizárólag pedagógiai, nevelő munkát kell értenünk és hogy minden más cél szolgálatába állítása ezt a munkát eredeti és alapvető lényegétől megfosztaná.

2. A másik kérdés amit most vizsgálunk kell az, mi a *sajátos jellege* ennek a munkának? Miért kell népművelésről beszélnünk? Miért nem elég, ha beszélünk közműveltségről, közművelődésről, nemzetnevelésről? A népművelés ezeknek egy részét, vagy egy sajátos esetét, vagy egy, ezektől egészen különállót, esetleg céljában és módszerében is független feladatot jelent-e? Más területről, más közösségről beszélünk-e, mikor népművelésről beszélünk, olyanokról, akikhez a közművelődés előmozdítására alakult köznevelési szervek munkája nem tud eljutni, vagy egészen más ágáról beszélünk ennek a műveltségnek, vagy csak a módszerben, csak az eljárásban van-e a különbség, amivel ezt a munkát átadjuk vagy erre a művelődésre rávezetünk? Egy szóval milyen viszonyban van a népművelés munkája a közneveléssel és a közművelődéssel?

Ha ezeket a kérdéseket felvetjük, azt látjuk, hogy a népművelés munkáját elsősorban az határozza meg, hogy a *népet*, a nemzet egyik alkotó részét tartja szem előtt. Ez a munka a népre irányul, nem a nemzet egészére, nem az összes egyénekre és osztályokra, amelyeket a nemzet összefoglal. A munka tehát korlátozódik a nemzetközösség egy rétegére, ennek a szolgálatában akar dolgozni. Ez a réteg, a nép, nem foglalja magában a nemzet egészét. Vannak a nemzetben olyanok, akik nem számíthatók a nép közé, nem osztoznak annak életében és körülményeiben. Ez az egyik, ahogyan ezt a szót, hogy „nép“ érteni lehet és ez a felfogás azonosítja a népet egy foglalkozással, egy társadalmi osztály tagjaiból álló csoporttal: a parasztsággal, a földműveléssel és akik ebbe az életkörbe tartoznak. Szerintem ez a felfogás a magyar nép fogalmát túlságosan szűkre szabja és egyoldalúan határozza meg. Sem a foglalkozás, sem egy életszínvonal, sem bizonyos faji meghatározottságok nem adják meg azt, ami a nép igazi értelmét teszi. Magyar nép alatt többet kell értenünk, mint azokat, akik egy bizonyos helyen — a falukon — élnek és egy bizonyos foglalkozást — a földművelést — űzik. A magyar nép közösségébe beletartozik az is, aki ettől a helytől és foglalkozástól elszakadt ugyan, vagy ezekkel soha sem is rendelkezett, de nem szakadt el attól a közösségtől, amely őt a magyarsággal gondolkozásban, tradícióban, a magyarságot jellemző vonásokban, egy életközösségbe kapcsolja. A magyar nép közösségéhez sokkal inkább hozzátartozik egy magyar tanár, tanító, orvos, ügyvéd, vagy munkás, aki megőrizte és ápolja kapcsolatát a magyarsággal, mint életközösséggel, pedig vá-

roson lakik és nem földműveléssel foglalkozik, mint egy olyan falusi földműves, aki — mondjuk — idegen szellem és gondolkodás hatása alatt ettől az életközösségtől elszakadt. A nép tehát olyan életközösség, amelyet a közös hagyomány, a nyelv, közös munka kapcsol össze, s amelynek tagjai ezeket az értékeket magukban megbecsülik, tudatosítani és tovább fejteni akarják. Hogy ennek az életközösségnek a tagjai legnagyobb részét egy bizonyos munkakörrel foglalkoznak és sajátos életkörülmények között élnek, az kétségtelenül a nép jellegét meghatározza, de ki nem meríti, mint ahogy vannak népek, amelyek egészen más életkörülmények és más foglalkozási ághoz való tartozásuk ellenére is népnek nevezhetők.

Ebből következik, hogy mikor népművelésről beszélünk, akkor nem elég egy társadalmi réteg vagy egy foglalkozási ághoz tartozó egyének műveléséről beszélni, hanem gondolni kell azokra is, akik bármiféle munkakörben és bármely helyen beletartoznak a magyar nép nagy közösségébe és ennél fogva igényük van arra a műveltségre, amellyel a nép közössége kell, hogy rendelkezze. Ezért népoktatás alatt is nem azok oktatását értjük, kik egy bizonyos, a falusi életformához tartoznak és nem a falusi vagy földművesség számára létesített iskolát, hanem azt az oktatást és azt az iskolát, amely a magyar népnek a maga népi életközösségében és mint a magyar nép tagjainak, akarja megadni a szükséges ismereteket. A népoktatás és a népművelés is így összekapcsolja mindazokat, bármilyen társadalmi osztályhoz és foglalkozási ághoz tartoznak is, akik tagjai ennek a közösségnek és ápolják a közös értékeket, az összetartást, a közös adottságok tudatát, hogy mindaz, aki a magyar nép közösségének tagja, összekapcsolódjék abban, ami benne másokkal közös. Kétségtelen, hogy ennek a közösségnek, amelyet a magyarság mint nép alkot, sajátos életformáját, tradícióit, adottságait, leghívebben a nép azon része őrizte meg, amely életkörülményeinél, foglalkozásánál, életmódjánál fogva arra a legalkalmasabb volt, tehát a *falusi népréteg*. Ide hatoltak el legnehezebben azok a vonások, amelyek a magyar népiségtől idegenek, vagy azzal éppen ellenkezők és így alkalmasok voltak arra, hogy a nép alapvető vonásait megmásítsák vagy éppen meghamisítsák. Mikor tehát arról beszélünk, azt akarjuk vizsgálni, hogy mi az, ami a magyar népműveltséget igazán jellemzi, hogy milyen a magyar nép jellege, melyek annak sajátos vonásai, akkor ezek vizsgálatánál természetesen leginkább a nép ezen csoportjához kell fordulnunk. Itt találjuk meg, sok idegen hatás, sok felvett és kölcsönzött, de valójában vérré nem vált és el nem sajátított vonás mögött a magyar nép igazi jellegének sajátos vonásait, a hagyományokat, szokásokat, gondolkodásmódot,

az életről és világról táplált felfogásokat az emberi érintkezés ősi formáit és módjait, a magyar művészet eredeti jellemét és mindezek mögött, mint ezek forrását, azt az összekapcsolatot, amely a magyar népet sajátos módon meghatározza a végtelennel, a természettel való kapcsolatában, s forrása mindazoknak, amit önmagáról, másokról, másokkal való viszonyáról, munkájáról, életéről és sorsáról gondol és vall.

Ennek most a népművelés munkájára nézve az a nagy jelentősége van, hogy nem lehet népművelésről beszélni épen azoknak az ősi vonásoknak és azok forrásának, magyar nép sajátos jellemének ismerete és tekintetbevétele nélkül. Az a népművelés, amely nem ezen épül fel, vagy legalább is ezt tekinteten kívül hagyja, nem lesz népművelés, mert elveszti a kapcsolatot azokkal, akik között dolgozni akar. Az igazi népművelő munka tehát támaszkodik a nép sajátos jellemére és annak ebből folyó vonásaira, sőt behatol egészen azoknak az alapvető elemeknek a vizsgálatáig, amelyek a magyar népnek a végtelenhez való sajátos kapcsolatát igyekeznek felderíteni. Ahogyan ez a nép a világfölötti és értelemfölötti valóságra néz, ahogyan a maga életét ennek a feltétele alatt éli, ahogy ennek a valóságnak szerepét a saját életében látja, ahogy ehhez alkalmazkodik, ahogy ennek alárendeli magát és ennek hatását szemléli a maga életében, ezek azok az alapok, amelyekon világfelfogása, gondolkodásmódja, hagyományai és szokásai, munkája és életközössége kialakul és amely nélkül ezek érthetetlenek. Szokásainak, művészetének, művészi képzelete termékeinek és életmódjának egyes adatai és jelenségei, amelyeknek vizsgálatával most olyan sokan foglalkoznak, értékes részleteket tárhatnak fel, de nem ismerhetik meg gyökerében magát a népet, úgy, ahogyan az minden néptől különbözik, a maga sajátosságában. Egy igazi népművelési munkának egészen eddig, ezen alapokig kell behatolni, ha igazán a nép életébe akar beleépülni.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban azt a tényt, hogy a műveltség, amelyet a közművelődés, a népművelés és nevelés munkája által átadunk, amelyre rávezetünk, *értékfogalom*. Műveltség alatt nemcsak bizonyos ismereteknek, felfogásoknak, a világra és az emberi életre vonatkozó gondolatoknak a tömegét, sőt nem is csak akármilyen rendszerét értjük, hanem értjük azokat egy bizonyos alapelv szerint csoportosítva és egy értékelő elv vezetése alá rendelve. Az adatok tömege még nem műveltség, sőt azok rendszere is csak akkor, ha azok rendszerükben be vannak állítva egy olyan cél szolgálatába, mely irányukat és használatukat megszabja. Az ismeretek a műveltségnek csak az anyagát képezik, műveltséggé akkor válnak, ha rendszerük-

ben ez az elv uralkodásra jut. Az a vezető elv, amely a műveltséget meghatározza, ami az embernek a világról és az emberi életről való ismereteit, felfogását olyan rendszerbe állítja, amelynek alapján érzésében, cselekvésében saját önkifejtésében és másokkal való viszonyában öntudatos és céltudatos életet folytat, az a *rendeltetés*, amelynek kötelező erejét magára nézve elismeri és elfogadja. Az ember a maga rendeltetését tehát nem maga szabja meg, nem tetszése vagy belátása szerint alakítja, hanem felismeri és elfogadja, mint Isten által adott kötelező feladatot. Ez a rendeltetés kötelező és kényszerű. Megszabja és meghatározza az ember élete irányát, gondolkodását, cselekedeteit, kiszabja az utat, melyen haladnia kell, beállítja azok közé, akikkel együtt kell élnie, akiknek életével és munkájával az ő élete és munkája összekapcsolódik. Ez a rendeltetés és az ebből folyó felelősség az alapja annak, ahogyan néznie kell a világot amelyben él, ennek a világnak jelenségeit és egységét, ennek az alapján kell néznie a maga életét, ehhez kell szabnia ezt az életet. Minden amit tud és ismer, amit elgondol és tesz, amire vágyik és amit megvalósít, ennek a rendeltetésnek az alapján nyer értelmet és magyarázatot, mindez arra szolgál, hogy az ebben kitűzött feladatot minél jobban megvalósítsa. Ha rendeltetését megtagadja vagy visszautasítja, értelmetlenné és haszontalanná lesznek ismeretei, tudománya, vakká az akarata, zavarttá és megbomlottá az a viszony, amelyben másokkal áll és az egész élete tökéletlen és félszeg, míg ha elfogadja, a csalódások, kudarcok, az ismeretei tökéletlensége és akarata gyöngesége ellenére is egységessé válik az az élet, amelyet ez az összefogó és rendező szempont irányít.

Ezt az emberi rendeltetést, amely így a műveltség ismeret anyagát, mint egy feltétlen elv összetartja és annak irányt, célt mutat, az ember *nem egyedül* és önmagában fogadja el, hanem abban a közösségben, amelyben él. A közösség tagja csak ebben a rendeltetésben találja meg a közösséget másokkal, a többiekkel, csak ez az, ami őt igazán és minden más kapcsolatot fölött összeköti azokkal, akik a közösség többi tagjai, ez által lesz az *igazi* közösség, mert tagjait nem érdek, rokonszenv, nem is természeti kapcsolatok, hanem az együtt kapott rendeltetés tudata és elfogadása fűzi egybe. Ebben rejlik a felelősség, amit a közösség minden tagja a másikért érez, a legmagasabb felelősség, ami egyuttal a legszorosabb összekötő kapocs is. Valaki annál inkább válik tagjává a közösségnek minél jobban elmélyül ennek a rendeltetésnek a felismerésében és szolgálatában, mert annál jobban száll alá a közösség alkotó alapjaiig. Viszont a közösség annál inkább válik igazi közösséggé, minél inkább vezeteti tagjait e rendeltetés meglátására és vállalására, annál szilárdabb

lánccal fűződik össze önmaga és válik társadalmi érdekek alapján álló tömegből lelki közösséggé.

A közösség azon formája, amelyben ez a rendeltetés-tudat legátfogóbban és legvilágosabban kifejezést nyer, a *nemzet*. A nemzet nemzetté akkor válik, mikor azt a rendeltetést, ami neki adatott felismeri és vállalja. Ez a feladat ad neki sajátos, minden más nemzettől megkülönböztetett létet és élethivatást. Ez szabja meg az ő helyzetét és kötelességét más nemzetek között, ebben ismeri fel önmagát és akkor válik igazán egységes, egy önmaga felett álló lelki célt szolgáló közösséggé. Ez a rendeltetés-tudat határozza meg, hogyan kell bírnia és felhasználnia értékeit és adottságait, hogy ezek sajátos feladata teljesítésének szolgálatába állíttassanak. A nemzet élete minden megnyilvánulását és körét ez a hivatástudat hatja át és irányítja. Benne áll az egyetemes emberiség közösségében, de nem mint közömbös tag, nem mint egy a többi mellett, hanem mint amelynek ez a sajátos rendeltetés ad létjogosultságot. Reá ott van szükség, neki ott van hivatása, amit senki más el nem végezhet, amit semmivel sem lehet pótolni, az emberi közösségben egy sajátos munkakört képvisel és hiányos az egész, ha ő abból hiányzik.

A nemzeti műveltség és művelődés így szintén a *nemzet rendeltetésének* felismerésétől és elfogadásától függ és annak alapján áll. Az, hogy egy nemzet hogyan él, hogyan gondolkodik, hogyan viselkedik adott helyzetekben, hogy nézi a világot és hogyan akarja azt megismerni, milyen viszonyban látja magát más népekkel és nemzetekkel, hogyan akar szolgálatába állani egyetemes emberi értékeknek és feladatoknak, úgy, hogy ebben a szolgálatban az ő lényege, sajátossága és feladatköre érvényesüljön, attól függ, mit gondol önmagáról, mennyire ismerte fel saját magában — a külső és változó vonások mellett — azt a hivatást, amely az ő életét meghatározza. Egyéni adottságait és sajátosságait ennek a rendeltetésnek állítva a szolgálatába, ezek egyszerre mélyebb értelmet és határozott irányt kapnak, eszközökké és alappá válhatnak amelyekkel szolgálatát elvégzi és amely alapon egész valósága áll.

A *népi* műveltség így válik *nemzeti műveltséggé*. A népi műveltség adja azokat a sajátos vonásokat, azt az anyagot, amelyből a nemzeti műveltség felépül. Nemzetivé akkor válik, mikor ebbe az anyagba, amely a nép lelkében él, amelynek a részei és vonásai századokon keresztül ott éltek a lelkekben, ott fejlettek ki azokban a formákban, átmentődtek a nép életét fenyegető veszedelmeken és az azt elborítással fenyegető idegen áramlatok hatásai között, ebbe az anyagba behatol, mint egy rendező, mérő, ítélő elv, a nemzeti hivatás és rendeltetés felismerése gondolata. Mikor a népi

életközösség ennek a gondolatnak a nyomán nemzeti közösséggé válik, nem egy más életformává, nem más körülmények közzé jutással, hanem azzal, hogy a közös hivatás és rendeltetés gondolata összekapcsolja azokat, akiket eddig csak a közös életforma, munka, tradíció, adottságok és mult kapcsolt össze. A népi műveltség tehát önmagában csak az anyagot, bár nélkülözhetetlen és alapvető anyagát adja a nemzeti műveltségnek, ehez az anyaghoz szükséges a nemzeti közösséget létrehozó és meghatározó gondolat. A művelődés szempontjából csak annak van értéke, ami ezt a gondolatot, ezt a nemzeti rendeltetéstudatot kifejezi vagy helyesebben úgy van értéke, ha ennek szempontja alá be van állítva. A népi műveltség és nemzeti műveltség tehát nem két külön műveltség, hanem ugyanazon anyagnak egy sajátos szempont alá való állítása, amely nincs benne az anyagban, mint ahogy nincs benne az emberben, hanem kívülről és felülről van adva, de amelynek felismerése és elfogadása nélkül azt felhasználni nem lehet. Ez a szempont helyezi a nép életében meglévő adottságokat, értékeket és kincseket arra a sajátos helyre, ahol azok az egész emberiség közösségében szolgálatára állhatnak nemzeti rendeltetése teljesítésének.

A népművelés munkájára nézve ez most azt jelenti, hogy a népművelő munkának *először is azokra az alapokra* kell épülnie, amelyek a népi élet értékeit és sajátosságait foglalják magukban, mert ezek képezik az egész nemzeti műveltség sajátos anyagát. Az olyan népművelő munka, amely ezekre nem támaszkodik, ezeket fel nem használja, ki nem meríti, idegenné válik épen azoktól, akik között dolgozni akar, sőt még nagyobb bajt is okoz ennél, mert a nép lelkétől idegen és így annak valódi minőségét meghamisító elemeket, anyagot visz be a lelkekbe, így megrontja és szétbomlasztja azt az egységet, mely ott már a nép százados élete folyamán kialakult. *Másodszor* ezt az anyagot be kell iktatni a *nemzeti műveltség* alapjául, mert ebben van az a sajátosság, ami a műveltséget igazán nemzetivé tudja tenni, azaz fel tudja dolgozni, át tudja képezni úgy, hogy abban a nemzet életének, sajátosságainak, gondolkozásmódjának, egész valóságának vonásai váljanak uralkodókká. A nemzeti műveltség úgy válik igazán nemzetivé, a magyar műveltség magyarra, ha felfrissül és megújul a néppel való érintkezés által, benne a sajátos magyar vonások kialakulnak és így a sajátos magyar élet részévé válik. *Harmadszor* a népi műveltség anyagát oda kell állítani azon *szempont* alá, ami a nemzeti élet célját meghatározza, nemzeti rendeltetésének szempontja alá. Ezt a szempontot kell érvényesíteni mint mértéket, mert a népi műveltség anyagából csak az igazi műveltség s csak az igazán értékes, ami ezen szempont alá

állítható és úgy lesz igazán a műveltségnek, mint rendszernek tagjává, ha ezen szempont alá beállítjuk. Azért ezt az irányadó szempontot érvényesíteni kell a népművelés munkájában. Ez egyuttal a népi műveltségben található elemeket meg is szabadítja az elszigeteltségtől, nekik nagyobb jelentőséget ad és alkalmassá teszi őket a műveltség egész rendszerében való részvételre. Így a népi műveltség igazán műveltséggé lesz, áthatja és megtermékenyíti az egész nemzet műveltségi kincsét, nem tokozódik el önmagában, beállítódik annak a közösségnek a javára, amelynek kebelébe tartozik, de egyuttal a nemzeti műveltség megújul, gyarapodik és alkalmassá lesz arra, hogy az egyetemes emberi szellem értékeit úgy sajátítsa el, hogy azok számára idegenek ne maradjanak. Így lesz a legkisebb népszokásnak, a nép szellemi élete legkisebb jelentkezésének igazán nagy fontossága az egész szellemi művelődés szempontjából, mert benne nem egy elzárt adatot, nem egy szinguláris jelentkezését látjuk egy bizonyos felfogásnak, hanem belekapcsolódva a nemzeti művelődés rendszerébe, jelentkezését egy olyan szellemnek, amelynek értékét a nemzeti élet nagy céljába való bekapcsolódása adja. Ezt a kapcsolatot és szempontot megadni, ez alá állítani a népművelő munka egész anyagát, olyan követelmény, amely egyedül tudja ezt a munkát egyetemes szempontúvá és így igazán termékennyé tenni.

3. Még egy dologra kell kitérnünk, mikor a népművelés munkájáról, mint pedagógiai feladatról beszélünk.

Amint a műveltség azon a rendeltetésen épül fel, amely az ember életét meghatározza és a nemzeti műveltség alapja a nemzet rendeltetésének tagjai által való felismerése és elfogadása, ezt a tudatot a *nevelés* munkája útján kell úgy az egyénekbe, mint a közösségbe bevinni. A nevelés feladata, hogy megismertesse mindenkivel, mi a tartalma annak a rendeltetésnek, amelyet, mint a nemzeti közösség tagja a saját életére nézve kapott, megmutassa neki, hogy ennek csak a nemzeti élet közösségében felelhet meg, rábírja arra, hogy azt saját magára kötelezőnek elismerje s magát és életét ennek szolgálatába állítsa. Mivel a népművelés feladatául azt találtuk, hogy a nemzet hivatás- és rendeltetés-tudatát erősítse, hogy az egész népet a maga sajátos adottságaival és értékeivel ezen gondolat szolgálatába állítsa, nyilvánvalóan a népművelés munkája a nevelés munkája. A népművelési munka arra kell tehát törekedjék, hogy ezt a lelki kultúrát szolgálva rámutasson azokra a módokra, ahogy a magyar nép egésze a maga életét, szolgálatát ezen egységes és összefogó rendeltetés érdekében felajánlhatja. Már ez is mutatja, hogy népművelésnek nem lehet nevezni az olyan munkát, amely megelégszik bizonyos ismeretkörbe

tartozó ismeretanyag átadásával, bármilyen hasznos és szükséges ismeretek legyenek azok, hanem csak azt, amely ezeket az ismereteket mint anyagot ennek a célnak a szempontja alatt nézi és kezeli. Ebben a munkában minden anyagnak célja, jó értelemben vett tendenciája van, ez a munka, mint a nevelés munkája általában, nem ismer önmagáért való anyagot, minden ismeret egy afelett álló cél szolgálatában áll, hogy vele a saját rendeltetését jobban felismerhesse és annak jobban átadhassa magát.

De mint a nevelés általában, a népművelés is arra törekszik, hogy ezt azok, akik között dolgozik, saját maguk is felismerjék és elfogadják. A népművelő munka nem tekintheti szenvedőleges, csak befogadó szerepre korlátozott egyéneknek a népet, hanem arra kell törekednie, hogy abban felébressze a hivatástudatot, rávezesse, hogy saját maga gondolkozzék, magát képezze és nevelje, nem csak ismeretek gyarapításában, hanem azok felhasználásában is.

A népművelő munka tehát indításokat adó, ösztönző, elmélyülésre, a dolgok és kérdések lényegébe való behatolásra, öntudatos és önálló gondolkodásra vezető munka kell hogy legyen. Így kapcsolódik bele az egész köznevelés munkájába, így lesz a nép *művelődésére* irányuló és vezető munka. Benne a nemzet szól a nemzethez, hívja önmagát öntudatra, ébresztgeti magában a felelősséget és készíti magát mélyebb és hívebb szolgálatra.

S ebből következik az is, hogy a népművelés munkája tulajdonképpen *társadalmi* munka, az egész nemzet-társadalom, nemzetközösség munkája. Nem lehet megkötni, megmerevíteni külső szervezetekben, bár irányítani és vezetni kell úgy, ahogy az egész közművelést kell vezetni, amelynek ez is egyik része, de alapjában véve nem a szervezettől és nem az intézményektől függ, akkor eleven és akkor igazi, ha van benne önkéntesség, kezdeményezési lehetőség, ha mozgékony és a maga anyagában tud alkalmazkodni a körülményekhez, érdeklődéshez, a szükségekhez, ha le tud menni az egyénekig és le tud szállani az egyéni élet vizsgálatáig.

Még egy szót arra vonatkozólag, hogy most itt a népművelés munkájáról éppen Erdélyben beszélünk. Az erdélyi élet húsz éves tapasztalata — csak éppen az utóbbi húsz évre gondoljunk — éppen ezeknek a gondolatoknak az igazságát mutatta meg és bizonyította be. Itt világosan kellett meglátni, hogy a magyar nép művelésének egyetlen biztosítéka és igazi jelentősége annak a hivatástudatnak felismertetése és elfogadtatása, amelyről az elmúlt évtizedek alatt annyit írtak, amelynek tartalmát és jelentését olyan szívós kitartással és keserves tusakodással keresték itt a magyarság legjobbjai. Meg kellett látni, hogy az életnek és jövőnek egyetlen biztosítéka ennek a hivatásnak elfogadása,

Imre Lajos: A népművelés, mint pedagógiai feladat.

amelyet érdemes szolgálni, mert kényszerít, mert kell, még akkor is, ha sikertelennek látszik és amely az egész élet odaáldozását követeli. Meg kellett látni, hogy az igazi népművelés nem jelszavak betöltése, hanem gondolkodásra és hűségessé szolgálatra való vezetés ennek a nálunk magasabb célnak a szolgálatában. És meg kellett látni, hogy ez a munka akkor halad igazán, ha az egész magyarság összefog ennek a végzésében, nem kívülről és felülről kigondolt szervezet munkája, hanem lélektől lélekig menő bizonyágtétel egy magasabb élet felől. És én azt hiszem, az igazi népművelés — legalább ahogy mi itt láttuk — legvégső ponton ide kell, hogy eljusson.

Imre Lajos